

Speciálně pedagogická diagnostika v psychopedii

Diagnostika - vymezení

Diagnostika je proces, jehož cílem je získat o objektu diagnostikování co nejhlubší a nejkompexnější poznatky, které napomáhají formulovat závěry a vedou k vyvození *diagnózy* jako výsledku diagnostiky.

Rámcová struktura **každé** diagnostiky se snaží odpovědět na otázky: **CO, KDO, KDE a JAK ?**

Speciálně pedagogická (psychopedická) diagnostika se zabývá rozpoznáváním podmínek, prostředků a efektivitu edukace jedinců s mentálním či jiným duševním postižením.

- **komplexní interdisciplinární přístup** - dochází k vzájemnému prolínání a doplňování diagnostiky.
- Nejčastějším spojením v psychopedické diagnostice je spojení **psycholog – speciální pedagog**.

Diagnostika - vymezení

- *psycholog* - aspekt psychologický
- *speciální pedagog* se zaměřuje na edukaci
- *Lékař stanoví* - biologický
- *Sociální pracovník* se soustředí na analýzu sociálních faktorů
- Cílem speciálního pedagoga v oblasti speciálně pedagogické diagnostiky je optimalizace výchovně vzdělávacího procesu.

Psychopedická diagnostika by se měla zaměřovat především na individuální schopnosti jedince, jeho silné stránky!

Principy diagnostiky:

- * **Princip komplexního přístupu**
- * **Princip etiologického hlediska**
- * **Longitudinální princip**
- * **Princip dynamiky**
- * **Princip individuálního přístupu**

Diferenciální diagnostika : ODLÍŠIT MR OD STAVŮ JÍ PODOBNÝM (např. smyslové vady; poruchy řeči, ADHD, deprivace, PAS apod.)

Diagnostické metody:

Klinické (nestandardizované) metody nejsou vázány přísnými pravidly, jsou pružné a individuálnější:

- * **anamnéza,**
- * **pozorování,**
- * **dotazník, rozhovor,**
- * **analýza produktů činnosti,**
- * **kazuistika.**

Testové metody jsou **standardizované**, všem osobám je předkládán stejný materiál, za stejných podmínek a jsou vyhodnocovány na základě norem pro danou populaci:

- * **testy osobnostní, testy obecných schopností, testy výkonu (didaktické a sociometrické testy).**

Klinické diagnostické prostředky

Anamnéza = „Rozpomínání si na dobu před chorobou“. – vysvětlit jeho současné problémy

- Tyto údaje získává pomocí ROZHOVORU či DOTAZNÍKU
- **Katamnéza:** Zkoumání situace, ve které se jedinec nachází v určitém časovém odstupu od ukončené nápravy a hledají se příčiny recidivy nežádoucích jevů.

Anamnéza:

- **Rodová**
- **Perinatální**
- **Zdravotní**
- **Výchovná a vývojová**
- **Rodinná**

Pozorování

- Pozorování je jedna z nejstarších a nejdůležitějších metod diagnostiky.
- * Aby bylo pozorování objektivní, musí být plánovité, systematické (pravidelné) a přesné.
- * V případě pozorování se více než při jiných metodách nelze ubránit určitému subjektivnímu zkreslení pozorovaného jedince.
- * Pro zachování objektivity při pozorování, je třeba si uvědomit vliv a působení subjektivních faktorů.
- * Arch pro záznam pozorování.

Rozhovor a dotazník

- * Patří mezi explorační metody- interakce mezi vyšetřovanou osobou a diagnostikem.
- * V úvodu rozhovoru by měla být navozena příjemná atmosféra.
- * Cílem exploračních metod je rozšíření anamnestických údajů, zjišťování, zájmů, názorů, zálib a postojů.

Rozhovor

- Diagnostický rozhovor

- Metoda náročná na zkušenosti a komunikační dovednost diagnostika.
- Dělí se na:
 - volný, řízený a kombinovaný – podle míry strukturalizace a standardizace
 - anamnestický a specializovaný – podle cílů
- Otázky rozhovoru musí odpovídat stavu klientů (individualizace otázek).

Dotazník

- Dotazník je v podstatě rozhovor v písemné podobě.
- Explorativní metodou dotazníku zjišťujeme charakteristiky klienta, jeho prostředí a průběh života.
- Problém dotazníků je ten, že nezjišťují, jací jsou klienti ve skutečnosti, ale jaké o sobě mají mínění.

Analýza produktů činnosti

Pro diagnostické účely lze využít jakýkoliv produkt klienta.

- V psychopedické diagnostice se nejvíc využívá analýza písma, dětské hry a kresby.
 - * **Písemné práce,**
 - * **Výtvarné činnosti, výrobky,**
 - * **Zájmové činnosti.**

Analýza hry a kresby

- soulad s „ontogenetickou normou“ dětské hry a kresby
- Dětská kresba odráží poměrně přesně **grafomotorické schopnosti**
- Nejdůležitější je pro diagnostiku **figurativní tvorba**.

Kazuistika

- Případová studie byla původně lékařská metoda
 - Kazuistika zpravidla obsahuje rodinou a osobní anamnézu, diagnózu, prognózu, intervenci, jejich průběh a výsledky.
- = metoda spočívající v důkladném studiu všech dostupných materiálů o klientovi

Testové metody

Didaktické testy

- Didaktické testy jsou zaměřeny na **výsledky školního učení**
- Jsou složeny z **testových úloh** různého typu
- **Speciální didaktické testy**
- Testy školní zralosti (Jirásek), testy vědomostí či dovedností,...

Sociometrické testy

- Sociometrie – nauka zacílená na měření sociálních vztahů.
- Sociometrický test obsahuje otázky, které umožňují všem členům skupiny zvolit si parametry pro určitou (hypotetickou) aktivitu.
- **sociometrická matice, sociogram.**

Psychodiagnostické metody

- nejčastější dělení:
 - Škály a vývojové testy
 - Testy inteligence
 - Testy specifických schopností, dovedností, funkcí
 - Projektivní testy
 - Standardizované dotazníky

Vývojové škály

- Vývojové škály se používají především **k diagnostikování malých dětí.**
- Pro každý věkový stupeň jsou stanoveny určité úkoly.
- využívá provázanosti motorického a psychického vývoje
- Jsou zaměřeny na to, co je v raném věku možno pozorovat a srovnávat s normou – **vývoj hrubé i jemné motoriky, vizuomotorické koordinace, sociálního chování, adaptability a řeči.**
- Nejvíce používanou škálou je Gesellova škála (také Bayleyové škály či Mnichovská funkcionální diagnostika).
- * Vývojové škály jsou dobře uplatnitelné u dětí s těžším stupněm mentálního postižení.

Testy specifických schopností – sociálních schopností

- * Soustředíme na schopnost jedince utvářet a pěstovat mezilidské vztahy.
- * Diagnostika sociability jedince s postižením a její následný rozvoj je velmi důležitá, neboť vyjadřuje míru socializace jedince do společnosti.
- * Mezi faktory podílející se na utváření sociability člověka s postižením.
- * Tyto dovednosti lze zjišťovat pozorováním, exploračními metodami či případovými studiemi.
- * Vinlandská škála sociální zralosti.

Testy specifických schopností – citová oblast

- * Neboť to, jak dítě cítí a jakým způsobem prožívá je základem pro naplnění poznávacích potřeb, rozvoj povahových rysů a sociálního zaměření.
- * Metody pro zjištění citové oblasti jsou stejné, jako při zjišťování sociálních schopností.

Testy specifických schopností – zraková percepce

- * je součástí neverbálních zkoušek inteligence.
- * Jednou z metod je **Edfeldův reverzní test**, jehož cílem je zjistit nezralost zrakového vnímání dítěte, způsobeného organickým poškozením CNS.
- * **Vývojový test zrakového vnímání M. Frostigové** zjišťuje nejen úroveň vizuální percepce, ale také úroveň senzomotorické koordinace a manuální zručnost.

Testy specifických schopností – sluchová percepce

- * Využívají dvě zkoušky, které upravil Z. Matějček.
- * Jedná se o zkoušku sluchové diferenciaci, jejíž náplní je rozpoznání rozdílů ve slabikách dvou nesmyslných slov
- * a zkouška sluchové analýzy a syntézy, při které má dítě rozkládat a skládat slova.

Testy specifických schopností – motorika a grafomotorika

- * Pojem motorika.
- * Hrubá motorika
- * Jemná motorika
- * Grafomotorika
- * Vývoj motoriky lze zjišťovat buď pomocí vývojových škál, nebo pomocí motorických testů (**Motometrická škála Ozereckého**, Test rovnováhy a pohybové koordinace (Kábele) nebo Test na určení svalové síly (Lowett).
- * Dále zkoušky založené na manuální zručnosti (Walterova a Poppelreuterova zkouška, Dexterimetr, Šrouby, Vidly).
- * Výsledky diagnostiky grafomotoriky jsou důležité pro test školní zralosti.

Testy specifických schopností – sebeobsluha

- * Se uskutečňuje pomocí porovnávání aktuálních výkonů vyšetřovaných jedinců k normám, které byly vypořádány u dětí bez postižení.
- * V normách jsou podle věku uvedeny sebeobslužné činnosti, které by měl daný jedinec zvládnout.
- * V rámci diagnostiky sebeobslužných činností se soustředíme na stravování, hygienu, oblékání a obouvání.

Testy specifických schopností – lateralita

- * Lateralitu je nutné stanovit do nástupu školní docházky.
- * Vyšetření lateralit se provádí pomocí Žlabovy a Matějčkovy zkoušky lateralit. S diagnostikou lateralit souvisí také vyšetření školních schopností a dovedností - čtení (Matějčkovu zkoušku čtení), psaní (rozběr školních sešitů, opis, přepis a diktát.), matematických schopností (Novák).

Testy specifických schopností – pozornost a paměť

- * Narušená paměť může být důsledkem organického poškození CNS nebo projevem úzkosti.
- * V rámci diagnostiky pozornosti se soustředíme na celkovou úroveň pozornosti i její individuální charakteristiky.
 - Zkouška pozornosti:
 - Jiráskův číselný čtverec a Bourdonova zkouška
 - Zkouška paměti:

- Rey-Osterriethova komplexní figura
- * paměť verbální a vizuální – také Pražský dětský Wechslerův test či Stanford-Binetův test.

Diagnostika jedinců s LMP

- Vymezení mentálního postižení **podle Americké asociace mentálního a vývojového postižení**, uveřejněné v jedenácté revizi Manuálu Mentální retardace, vydaném v roce 2010 charakterizuje **mentální postižení** (*Intellectual Disability*) jako významné snížení: **intelektových funkcí s adaptačního chování**, které se projevuje v mnoha každodenních sociálních a praktických dovednostech.

Diagnostika intelektových fcí

- Testy inteligence patří mezi nejstarší testové metody.
- Jejich význam spočívá v tom, že zjišťují důležitou stránku osobnosti, kterou je všeobecná inteligence.
- při hodnocení testů inteligence se výkon jedince porovnává s výkonem srovnatelné populace stejného věku a zázemí.
- za účelem poznání možností jejich vzdělávání.

Testy inteligence

- První manuál pro diferencování intaktních dětí a dětí mentálně postižených vytvořil A. Binet
- Inteligence – komplexní schopnost člověka
- Používané zkoušky inteligence se dělí na:
 - Screeningové metody
 - Podrobné testy inteligence
 - Doplňující testy inteligence (např. test kresby lidské postavy Goodenoughové)

Screeningové metody

- Nejrozšířenější skupinou zkoušky inteligence jsou **Ravenovy (barvné, progresivní) matice**
 - nejsou tak citlivé na vzdělání, zaměřují se spíše na vrozené dispozice
 - řadí se to tzv. skupiny **culture-fair** testů,

Podrobné testy inteligence

Mezi nejpoužívanější podrobné testy inteligence patří:

- **Stanford-Binetova zkouška**
- **Wechslerovy zkoušky**

Stanford-Binetova zkouška

- * V současné době se u nás užívá IV. revize Stanford-Binetova testu obsahující 15 subtestů, přičemž každý subtest měří odlišné schopnosti ve čtyřech oblastech:
- * **verbální myšlení,**

- * **abstraktně-vizuální myšlení,**
- * **kvantitativní myšlení,**
- * **krátkodobá paměť.**

- * ***inteligentní kvocient – IQ, MV/CHVx100***

Wechslerovy testy

- * U nás se používají v současnosti Wechslerovy testy:
- * *Pražský dětský Wechslerův test (PDW test),*
- * **PDW test** byl publikován v úpravě pro účely našeho kulturního prostředí.
- * Je určen pro děti od 5 do 16 let.
- * Obsahuje základní i doplňkové subtesty např.:
 - Vědomosti – informace o světě
 - Porozumění na ústně podávané otázky
 - Počty (z hlavy)
 - Podobnosti (věci, pojmy)
 - Slovník (definování pojmů)
 - Doplnování obrázků (chybějící detaily)
 - Řazení série obrázků (logika příběhu) apod.

Pomocné testy inteligence

- **Test kresby lidské postavy:**

- vytvořen ve 20. letech 20. století profesorkou Goodenoughovou.
- Podstatou je, že dítě nakreslí lidskou postavu, která je následně podrobena obsahovému i formálnímu zkoumání.

Diagnostika adaptivního chování

Představuje tři typy dovedností: 1. Pojmové myšlení 2. Sociální dovednosti 3. Praktické dovednosti

Diagnostika adaptivního chování

- * ***Vinlandská škála sociální zralosti*** se v našich podmínkách používá ve věku od 3 do 9 let, a to jak u dětí s mentální retardací, tak s jinými druhy postižení.

- * ***Günzburgova škála*** je určena především pro žáky s těžkým postižením. Lze ji nazvat také jako P-A-C archy Günzburga.

Diagnostika – hodnocení

- * Testy intelektových schopností jsou tvořeny jednotlivými **subtesty**, které lze rozdělit na **verbální** a **neverbální**.
- * Verbální úkoly zahrnují např. slovní zásobu, vědomosti o světě, praktický a početní úsudek, slovní krátkodobou paměť
- * V neverbálních subtestech hraje důležitou roli percepční analýza a syntéza, manuální

zručnost, prostorová orientace

Jedinci s mentální retardací v některých diagnostických zkouškách naprosto selhávají, v jiných mohou mít až nadprůměrný výkon.